

SZEMÉLYES MONDATOK KISMÁNYOKY KÁROLYRÓL

1960. szeptember elsején léptem be a Pécsi Művészeti Gimnázium, akkor még István téri (később I. István, még később Szent István), udvari épületének kapuján. Akkor már járt egy teljes képzőművész osztály az iskolába, ők harmadikosok voltak, az egy évvel feletük lévők még a zenészekkel keveredtek... Néhányan a harmadikból: Pilaszanovich Irén, Básthy Enikő, Varga Zsuzsanna, Gulyás Anikó, Szmiha Istvánka, Herke Zsolt, Szelényi Lajos, Kismányoky Károly és még sokan... Őket rajzra Lantos Ferenc tanította, bennünket Zs. Kovács Diana, Dicu néni. Felnéztünk a felsősökre, ők hamarosan befogadtak bennünket, igazi közösségbe kerültünk.

A nyári munkák bemutatásakor Karcsi egy körtecsendéletére élénken emlékszem, egy kicsit geometrizáló, kubizmusra „hajazó” (persze ezt csak később tudtam meg), papírra készült kép volt, azt gondoltam, hogy én biztosan soha nem tudok ilyet készíteni. Kompozíciója, színei, szerkezete magabiztos volt, én csak tátottam a számat... Az órák során be-benézünk a rajzterembe, mindenből lehetett tanulni. Szerettünk ebbe a középiskolába járni, tanáraink révén nagyon hamar kapcsolatba kerültünk a pécsi kulturális élettel, mindenről tudni „illet”, mindenhová el kellett menni, kiállításra, színházba, előadástest, a Nádorba. Olvasni, nézni, tanulni. Először „bevezettek” bennünket, aztán már „magunktól” mentünk, életünk részévé vált. Sokan az iskolai órák után Lantos valamelyik szakkörében kötöttünk ki. Akkor, a hatvanas évek elején, számos képzőművészeti szakkör volt a városban, mint ahogy sok művelődési ház is, nem volt kultúrával „ellátatlan” városrész. (Halkan kérdezem, és manapság)?

Részlet Kismányoky életrajzából: *főiskolai tanulmányait a Pécsi Tanárképző Főiskola földrajzrajz szakán végezte 1969-ben. 1969–1975 között a Pécs-meszési József Attila Művelődési Ház népművelője, 1975–1979 között pedig a pécsi Ifjúsági Ház művészeti vezetője.*

Ez a három sor sok mindent takar. A főiskolai évek alatt, az oktatástól teljesen függetlenül tette fel azokat a kérdéseket, amelyekre megpróbált különféle megközelítések révén válaszokat adni. Állandóan írt, lejegyezte gondolatait, kéziratait rengeteg rajzzal rögzítette. Ekkoriban készültek három méteres nagy rajzai, amelyekből még a Mecseki Szénbányászati Tröszt (Bachman Mátyás) is vásárolt! Hetekig készültek ezek a művek, kisebb méretben is, alig van meg néhány belőlük.

Aztán nyolc vagy több órában végezte a napi teendőit, mint mindenki más, és a hetvenes években megszülettek a pécsi műhelyes munkái. Egyáltalán mikor jutott ideje képzőművészettel foglalkozni? Esténként, éjszakánként és a hétvégeken. A tavalyi kiállítások tanúsítják, hogy rengeteg ötlet, gondolat gazdag tárházát vonultatta fel.

Kismányoky Karcsi életműve olyan szerteágazó labirintus, ahol a művek, a produkciók bűvópataként jönnek elő, felcsillantva egy-egy aranyrögöt. Emlékszem, a sokszor látott, nem elfogadhatónak ítélt munkák, pár évtizeddel később elővéve, olyan értékeket hoztak elő, amelyeket az idő érlelt meg. Egy félresikerültnek vélt lap remekművé érlelődött. Kiállításaink újdonságai lettek. Soha nem akarta mutogatni műveit, inkább az alkotás folyamata izgatta. Hetvenévesen volt az első önálló kiállítása. Életműve alapos feldolgo-

zásra vár, többretegű tevékenysége szinte minden általa művelt műfajban megkerülhetetlen darabokat eredményezett.

Halála döböntett rá, hogy mennyire sokoldalú volt. Az alapvető vizuális nyelv megismerését, alkalmazását élénk kapcsolatban bontakoztatta ki más műfajokban, a jel és a jelentés, a bekapcsolt idő problémáját vizsgálta különböző médiumokban.

Akármihez nyúlt, olyan eredményeket mutatott fel, amelyekre életműveket lehetne felépíteni. Csak példaként: rajzolt betűkkel, nyomtatott szövegekkel kialakított rajzai, kollázsa, papírnyomatai, fotói valamilyen talány feloldására vonatkoznak, erős lírai felhanggal.

A rácsodálkozás egy-egy elindított gondolatra művek sorát indukálta, a folyamatos alakítás, átrajzolás, szerkesztés újabb dimenziókat adott. Amikor filmet készített, óriási alázattal közelített a témához, a közreműködő partnereket, alkotótársait mindig a legnagyobb tisztelettel és körültekintéssel foglalkoztatta, vonta be a teljes egészbe. Ezeknek a műveknek nemcsak a művészi, hanem a dokumentumértéke is megismételhetetlen. A szerkezet, a szerkesztettség volt a kiindulópont, de minden egyes improvizatív ötlet előbb-utóbb megtalálta a saját helyét, gazdagítva a végeredményt.

1973. Köln, Párizs.

Halász Karcis egy évvel előttünk eljutott Kölnbe, Amszterdamba. Annyira titkolta az utazását, hogy mi már csak akkor tudtuk meg, hogy arrafelé járt, amikor visszajött. Más idők voltak. Aztán sokat mesélt, a múzeumokról, a galériákról, a kinti életéről. Mi ketten Kismányoky Karcisval kedvet kaptunk, és legnagyobb csodálkozásunkra megkaptuk az útlevelet. Vonattal tényleg átutaztunk a vasfüggönyön... Köln volt az első úticél, Pernecky Géza várt bennünket, most már tudom, sokakat segített akkoriban. Egy másik világ tárult ki előttünk, a nagy múzeumok, kiállítások, művek. A léptékek, a könyvesboltok... Utazás közben rengeteget beszélgettünk, minden más dimenzióba került, valahogy azt éreztük, jó úton járunk, félig kicszerélődve mentünk Párizsba, ahol aztán teljesen mások lettünk. Nagyon otthon voltunk, nagyon megérkeztünk valahová. Major Kamillnál laktunk a Bagnolet negyedben.

Ő egy évvel korábban ment el, láttuk, bármilyen nehéz is az élet, de a helyén van. Akkor volt a Fialatok Biennálja, csupa új és főleg más művekkel, mint Németországban. Az ott látott munkák lenyűgözőek voltak, mindig az újdonságokat kerestük, talán egyszer voltunk csak a Louvre-ban. Kamill segítségével meglátogattuk Yvaralt, Victor Vasarely fiát. Láttuk nagyszerű műtermét, láttuk, hogy nagyméretű képeit hányan festik! Eddig ezt el sem tudtuk képzelni. Kaptunk fejenként 400 franc-t (épp előtte adta el Yvaral brüsszeli kiállításán „lábon” az összes művét). Ez több pénz volt, mint amit hivatalosan kaptunk egy hónapra! Kamillal hárman elmentünk egy arab vendéglőbe... Soha nem felejttem el. (Előtte fél baguette és egy-egy banán volt a napi fejadagunk.)

Vagy másnap piaczásás előtt „bagóért” vettünk kagylót, este 20 literes mosófazékban megfőztük, Bálint Endre jött vacsorára! Ismertük őt itthonról, két évvel azelőtt a Modern Magyar Képtárban volt kiállítása, nagyméretű linódúcáról nyomtattuk a kiállítás plakátját, kár, hogy nincs belőle példányom! Az esti beszélgetés valami más, addig nem tapasztalt érzésben zajlott, egyszerűen a művészet volt fontos, a hétköznapok is ünnepnappá lettek.

1976. Wrocław.

A Pécsi Műhely tagjainak kapcsolatai révén jutottunk el a lengyel nagyvárosba, a Galeria Sztuki Najnowszejen (A legújabb művészetek galériája) volt kiállításunk. A Doktor Sándor Művelődési Központ Nysa mikrobuszával utaztunk, Csutora Ferenc volt a sofőr, Aknai Tamás, Jegenyész János, Móker Zsuzsa, Stenczer Béla voltak a társaink, Ficzek Ferenc, Halász Károly, Kismányoky Károly mellett. Hosszú ideig tartó, remek kirándulás

volt, kitűnő hangulatban sikerült egy jó kiállítást rendeznünk. Végre kimozdultunk közösen külföldre, abba az országba, ahol a kortárs művészet minden ága „dübörgött”. Hogy mennyire fontos volt ez a tárlat, mi sem bizonyítja jobban, hogy az ottani Kortárs Művészeti Múzeum 2015-ös, a hetvenes évek művészetét bemutató kiállításán méltó figyelmet kapott. A viszontkiállítás a pécsi Ifjúsági Házban volt 1977-ben Kismányoky Károly szervezésében. (Remélem, ha valaki majd egyszer feldolgozza azokat a kiállításokat, amelyeket ő szervezett öt év alatt, kiderül, milyen élénk volt a házban a művészeti élet). Csak érdekességképpen: hazafelé hajnalban Székesfehérváron egy útkereszteződésben jobbról kikanyarodott egy rendőrautó, oldalt nekünk jött, és a lépcsőnél lévő összes bespájzolt sörünket összetörte. Szerencsére személyi sérülés nem történt, nem mi voltunk a hibásak. De hát a sör...

1980. Székesfehérvár.

Kovalovszky Márta és Kovács Péter művészettörténészek, akik mindig odaadó figyelemmel kísérték a Pécsi Műhely tevékenységét, úgy döntöttek, hogy 1980. május 11. és augusztus 24. között megrendezik a csoport első retrospektív kiállítását. Nagyon készültünk erre a Csók István Képtárban létrejött tárlatra, mert úgy gondoltuk, hogy ez soha vissza nem térő alkalom. Ilyen értő, kellő empátiával és tudással összeállított csoportkiállításunk azóta sem volt. Emlékszem a hihetetlen izgalmakra, ahogy a tárlat létrejött, a művek összeszedésére és arra, hogy először csodálkoztunk rá, hogy valamit azért letettünk az „asztalra”. Persze ehhez kellett Márta és Péter. A katalógus bevezetőjét Lantos Ferenc, az előszót Hegyi Lóránd írta. Talán ez volt az első, országos figyelmet is keltő kiállításunk, amelyet a 2004-es pécsi (a Pécsi Galéria Széchenyi téri kiállítóterme, Közelítés Galéria és HattyúHáz Galéria) és a 2017-es budapesti (Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum) még jobban igyekezett kibontani.

Újabb részlet Kismányoky Károly életrajzából: *A Pannónia Filmstúdió animációs rendezője volt 1979-től 1992-ig, majd 1998-ig a Pécsi Városi Televízió igazgató-főszerkesztője. 1998-tól a Pécs TV művészeti vezetője, 2001-től a Pécsi Tudományegyetem Művészeti Kar Vizuális Művészeti Intézet Mediális Művészeti Informatika Tanszék vezetője.*

Az élet úgy hozta, hogy a Pannónia Filmstúdióban hasznosította tovább képzőművészeti tudását, tapasztalatait. Pécs huszadik századi művészeti hagyományai fontos figuráinak (Breuer Marcell, Molnár Farkas, Martyn Ferenc, Lantos Ferenc és mások) munkásságát dolgozta fel a film kifejezési lehetőségeinek felhasználásával. Kismányoky Károly nem filmes „a klasszikus értelemben”, hanem olyan képzőművész, akinek az animáció és a mozgókép ugyanolyan szerszám a gondolatai megfogalmazására, mint másnak a ceruza. Az így készült művei 1985-ben az I. Magyar Animációs Filmfesztiválon Kecskeméten I. díjat, 1986-ban a Londoni Filmfesztiválon, Mary Kuttna Awardot (a Nemzetközi Újságírók Díja) kaptak, bizonyítva, hogy a magának kijelölt út jól járható. A Pécsi Tudományegyetem Művészeti Kar tanszékvezetőjeként hallgatóival a művészetek határterületeinek kölcsönhatását vizsgálta. E tevékenységének eredményeképpen diákjai számára újabb és újabb távlatokat nyitott.

Kismányoky Károly képzőművészeti munkásságát lassan feldolgozzák, bár alkotásainak jelentősebb hányada Marinko Sudac zágrábi műgyűjtő tulajdonában van. Ott rangjának megfelelően kezelik, az elmúlt években számos európai és amerikai, a korszakot feldolgozó kiállításon szerepeltették.

De mi lesz azzal a rengeteg fotóval, amit életének utolsó évtizedében készített, és amelyek Pécs kulturális életét, a város építészeti arcának átalakítását örökítették meg az első kapavágástól a teljes befejezésig? Ő évenként visszatért a változásokat rögzíteni, ezt a

munkáját is úgy végezte, hogy biztos volt abban: értéket teremtett. Ezek a képek a dokumentálásnál sokkal többet mondanak el egy város, egy közösség életéről, és mint ilyenek soha nem ismétlődhetnek meg.

Amikor e sorokat írom, kapok egy telefonhívást: hétfőn, február 5-én elhunyt Nádor Katalin, a múzeum volt fotósa, akitől a szakma alapjait és technikáját tanultuk meg, és akivel hosszú ideig igazi barátságban dolgoztunk. Ők ketten, gyerekkorukban, Ausztriában a második világháború alatt és után mint katonatiszt-gyerekek együtt voltak, később sokszor felelevenítették ottani napjaikat. Szorgos, munkás, rengeteg nehézséget, de sok szépséget adó tartalmas életük után, valószínűleg újra összetalálkoznak...

2015

*Ficzek Ferenc, Aknai Tamás, Kismányoky Károly, Halász Károly, Pinczehelyi Sándor,
Wrocław, 1976*

Kismányoky Károly, Wrocław, 1976

Fent: Kismányoky Károly, Pinczehelyi Sándor, Lantos Ferenc. Lent: Koppány Mária, Csutor Csilla, Ficzek Ferenc, Benes József, Szijártó Kálmán, Mecseknádasd, 1970

Aknai Tamás, Ficzek Ferenc, Halász Károly, Kismányoky Károly, Pinczehelyi Sándor, Szelényi Lajos, Szijártó Kálmán, Pécs, 1970